

Lépéseket teszünk a pedagógusok posztgraduális képzésének elismerését jelentő kreditpontok meghatározása és biztosítása, az ilyen jellegű szaktanári képzettség elismertetése és az e feladatokat ellátó felsőfokú pedagógiai intézet kijelölése érdekében.

Az iskolaszékek – vagyis a szülők – tájékoztatására 1997 októberében kerül sor.

A program folyamatos médiatámogatásának biztosítása a Magyar Televízió, a Magyar Rádió, valamint az országos és helyi újságok révén valósul meg.

A Felkészülés a családi életre tantárgy fakultatív oktatásának megkezdése a NAT keretében az 1998–1999-es tanév teendői közé tartozik.

A tantárgyat oktató pedagógusok részére félévénként egy-egy alkalommal tanácskozással kerül sor a továbbképzés és a felmerülő problémák megbeszélése céljából.

Az újabb önként jelentkező pedagógusok folyamatos felkészítésben részesülnek a tantárgy oktatása érdekében, különös tekintettel az állástalan pedagógusok bevonására.

A Felkészülés a családi életre jellegű tematikák megismerésekor gyakran felmerül a kérdés: érettek-e erre a 15–16 évesek? Továbbá, nem kell-e azzal a veszéllyel számolni, hogy a program még azoknak is „kedvet” csinál a szexhez, akik különben még várnának? Az Egyesület Királyságban az iskolák egy részében van ilyen képzés, másik részében nincs. Összehasonlításuk azt mutatta, hogy ahol volt, ott a szeretkezés kezdete a fiúknál mintegy 2 évvel, a lányoknál kb. 1 évvel későbbre esett, a korszerű fogamzásgátlás használata 70%-kal növekedett; az SZTB-k, illetve az AIDS-fertőzöttek aránya az egészségesekhez képest sokkal alacsonyabbnak bizonyult. Végül pedig, ezen tanulmányok befejezésekor a fiatalok 90%-a nagyon hasznosnak és fontosnak ítélte ezt a tantárgyat. Remélhetőleg hazánkban is hasonlóan kedvező eredményeket hoz majd a Felkészülés a családi életre tantárgy bevezetése.

Czeizel Endre
Dezséry Judit
Péterfia Éva

Egy zenehallgatásközpontú tantervről

Amint az jól ismert a pedagógus szakma művelői körében, a NAT csak keretet kínál a tartalommal való kitöltésre és szabadságot ad az értelmezésre.

Így történhet meg, hogy egy és ugyanazon műveltségterületen, sőt, ugyanazon szaktárgyon belül különböző tantervek születhetnek, épp a szabad értelmezhetőség következtében. Mint ahogy másképp formál meg egy szerepet Maria Callas és Marton Éva, vagy másképp szólal meg Bartók Concertója Ferencsik János, illetve Pierre Boulez vezényletével. Ezzel magyarázható, hogy a most bemutatásra kerülő tantervnek is megvannak a maga egyedi sajátosságai. Az alábbiakban ezeket kívánjuk bemutatni.

Ha két szóval kívánnánk jellemezni tantervünket, zenehallgatás- és gyermekközpontúnak mondhatnánk. Ebből több minden következik, mind pedagógiai, mind zenei szempontból. A gyermekközpontúság feltételezi a gyermek életkori sajátosságainak, pszichológiai természetének tiszteletben tartását. Ennek keretében a gyermek aktivitá-

sát, befolyásolhatóságát természetesnek tekintjük.

Ami a zenei vetületet illeti, összefüggésben a fentiekkel, ez a tanterv nagyobb teret szentel a zenei befogadásnak, hasonlóan az éneklésnek. Ezzel párhuzamosan kisebb a szerepe a zenei olvasás és írás elsajátításának. Ami viszont további többletet jelent, az az ajánlott hangszerjáték,

amely nem törekszik professzionalizmusra, annál inkább támaszkodik a gyermek, illetve a tanuló önkifejezési késztetésére.

A tanterv figyelembe veszi a NAT ajánlásait a műveltségterületek arányainak alakításában is. A Művészetek műveltségterületen belül helyet foglaló Ének-zene tárgy ebben a rendszerben heti egy órát vesz igénybe az összes óraszámából, valamennyi osztályban, az elsőtől a tizedikig. Látszólag veszteségre „berendezett” tantervről van szó, mert feladja az ének-zene tanításának eddig elért és fenntartott pozícióit, legalábbis ami az óraszám(ka)t illeti.

Az utóbbi esztendőkből sok szó esett az iskolai ének-zene tanítás megkérdőjelezhető eredményeiről. Ahányan kifejtették ezzel kapcsolatos véleményüket, más és más okokkal magyarázták az énektanítás kétséges eredményeit. A jelen tanterv összeállítója anélkül, hogy belemenni kívánna ezen okok elemzésébe, azzal kíván részt venni a helyzet jobbításában, hogy az ének-zene órák középpontjába sokkal inkább az élményt kívánja az intellektualizáló pedagógiai tevékenység helyébe állítani. Az óraszám „vesztést” tartalmi, illetve „kimeneti” nyereséggel szeretné ellensúlyozni. Nevezetesen azzal, hogy az itt kínált program, céljait tekintve, közvetlenebbül járulhat hozzá a zene megszerettetéséhez, s másfajta ismeretek – nem feltétlenül zenei szakismeretek(!) – nyújtásán keresztül más irányú kitekintést kínál a világra. Ez a zenehallgatás programján keresztül látszik megvalósíthatónak. Amelyhez szorosan kapcsolódik a tantervnek az a szándéka, hogy a tanulók a meghallgatott sokféle zenei anyagot énekeljék is. Nagyobb azonban itt a hallás utáni dalolásnak a szerepe, mint a hangjegy utáni éneklésnek. A zenei olvasás-írás elsajátítása a heti egy órás foglalkozás esetében a korábbiakban megszokott mélységben természetesen nem valósítható meg. Az viszont így is elérhető a továbbiakban a relatív szolmizáció készségszintű elsajátításával, hogy a tanuló e zenei jelenségeket jobban megértse és helyesen értelmezze mindenfajta zenei tevékenységben.

Ez a tanterv is – mint más tantervek – a zenei szakmaiság és a tanulók motiválásá-

nak, érzelmi megérintésének dilemmái között hányódik. Mivel öt évtized gyakorlata inkább a zenei szakmaiság mellett tette le voksát, s ennek eredménye ismert, esélyt kívánunk adni a másik közelítésnek is, azzal a reménnyel, hogy annak kimenete más – és az is jó – lehet.

Egyidejűleg a tanterv szeretne meghonosítani egy másik szemléletet is. Az énekzene órát a *művészi tevékenység* színterének tekintjük. Egymáshoz illeszkedve jelen kell lennie itt a *befogadásnak*, a *reprodukciónak* és az *alkotásnak*, mint a művészi tevékenység megjelenési formáinak. Jóllehet, ez a gondolati kiindulás csupán elméletinek tűnik, mégis komoly gyakorlati vonzatai vannak. A személyiség tevékenységében, a megismerés során a befogadásnak van elsőbbsége. A befogadás szolgáltatja a nyersanyagot a reprodukcióhoz. Azaz, megfelelő mennyiségű zenehallgatási anyagnak kell elraktározódnia ahhoz, hogy legyen mit reprodukálni, énekelni, hangszeren megszólaltatni. A befogadás és a reprodukció képessége az alkotás együttes feltétele. A mi esetünkben az alkotás és a reprodukció között helyet foglaló *improvizáció* az, amit mi a zenei önkifejezés formájaként szeretnénk elérni a tanulókkal mind az éneklésben, mind pedig – a tanár képzettségének és a tanulók motiváltságának függvényében – a hangszeres játékokban is.

A fenti indoklás szolgál alapul ahhoz a pedagógiai elképzeléshez, amely a zenehallgatás, mint meghatározó zenei tevékenység köré rendezí a tantervben közvetítendő zenei anyagot. Hogy ennek milyen további leágazásai vannak, azt az alábbiakban kívánjuk bemutatni.

A tantervet normál városi, illetve jól felszerelt falusi iskolára szánjuk, minden osztályban heti egy énekórával. Olyan iskolatípusról van szó, amelynek elhagyása után a tanulók semmilyen formában nem részesülnek zenei képzésben. A tanulók zenei műveltségét az az anyag képezi majd, amit ez a program nyújt.

Tantervünk valamennyi pontján kapcsolódik a NAT-hoz. Az alábbiakban azonban a zenehallgatásnak a NAT-tal való szoros

kapcsolatára kívánunk rámutatni, továbbá arra is, hogy milyen helyet foglalhat el a zenehallgatás a zenei nevelés és egyáltalán a nevelés egészében.

A zenehallgatás:

1. élményforrás (I. NAT-kötet, Ének-zene, 176. old.);
2. a hallásfejlesztés eszköze (I. NAT-kötet, IV. ab, 179. old.);
3. zenei ismeretek elvonatkoztatásának alapja (I. NAT-kötet, IV. ab és A, 179. old.);
4. a zeneirodalom-ismeret bővítésének, művek, alkotók megismerésének az eszköze (I. mint fent);
5. hivatkozásokat kínál a zene történetéhez és a zenekultúra egészéhez (I. mint fent);
6. asszociációk alapjául szolgál társművészetekhez (I. NAT-kötet, IV. AB, 179. old.);
7. fogékonyra tehet a zeneművek morális üzeneteinek fogadására (I. NAT-kötet, 12. old.);
8. értékek felé orientál, a személyiséget dinamikus módon alakítja.

A zenehallgatás a zenei nevelés szerves részét képezi. Ezért soha nem lehet független, elszigetelt része az ének-zene tanításának és abból nem is maradhat ki. A zenehallgatás hangsúlyozottabban hangszeres anyaga szervesen kapcsolódik a vokális anyaghoz, a zenei ismeretekhez (mind a dallami, mind a ritmikai elemek megfigyelhetők a zenehallgatás anyagán is!), elsődlegesnek tartva a zenei *élmény* fontosságát az ismeretnyújtás másodlagossága mellett. Emellett a zenehallgatás révén könnyebben kerülünk kapcsolatba más művészeti ágakkal, más műveltségi területekkel is(!). Ugyanakkor a zenehallgatás elmélyíti a hon- és népismeretet (a felhasznált zenei anyanyelvi és magyar műzenei anyag révén), az európai kultúrához való kapcsolódást pedig a klasszikus zenén keresztül biztosítja. A világ népeinek megbecsülését a különböző földrészek népzenejében, valamint a távoli népek hangszereinek hangzásvilágában való tájékozódás szolgálja.

A NAT-ot megelőző utolsó tantervi reform 1978-ban került bevezetésre. Akkor a zenehallgatás a szakmai vitákban a Kodály-koncepciótól idegennek minősült, majd később, a mégis megszülető szakmai

konszenzus eredményeként új elemként az akkori tanterv része lett. Az ének-zene tárgyat érintő akkori egyik lényeges reformelem épp a zenehallgatás szisztematikus beillesztése volt az ének-zene tárgy oktatásának egészébe. Ez a reform akkor átfogta az általános iskola valamennyi osztályát az elsőtől a nyolcadikig.

A zenehallgatás akkori programját a NAT már fő kereteivel is meghaladja, amennyiben tekintettel van az eltelt másfél évtized társadalmi változásaira, s nem hagyja figyelmen kívül a fontos szociológiai tényeket, realitásokat (többek között az ifjúság zenei tájékozódását, preferenciáit) sem.

Ami az eltelt két évtized alatt teljesen nyilvánvaló lett, az az, hogy a zenepedagógia nem határolhatja el magát a *könnyebb műfajoktól*, mivel a könnyű zene „fogyasztása” szociológiai tény, a fiatalok körében kiváltképp. Miután zenepedagógiánk erősen értékközpontú, helyes, ha a könnyűműfajok körében is fel tudja mutatni az iskolaköteles tanulóknak az Értéket, a Jót, hogy azok képesek legyenek a differenciálásra. Az iskola ezzel a gesztussal nem csupán zenepedagógiai-zeneszociológiai „feladatot” teljesít, hanem diplomáciai lépést is tesz a „két kultúra” között kialakult falak lebontása érdekében.

A 20. századi – akár avantgárd – zene is nagyobb teret kaphat a zenehallgatás programban, éppen a tanulók nyitottsága miatt. Nem szólva arról, hogy a könnyűműfaj és a klasszikus (és) avantgárd zene eszközeinek olykor azonos alkalmazási lehetőségeire is rámutathatunk.

A *népi kultúra* felé történő, az eddigieknél is nagyobb mértékű nyitással – a különleges, egzotikus hangszerek hangzásvilágának megismertetésével – a világ népeinek zenéjéhez is közelebb kerülhetünk. De legalább annyira új elemnek ígérkezik az *ősi magyar népi dallamok* hangfelvételtől történő bemutatása is. A NAT többek között ezzel az új eszközzel is szeretné szolgálni a *magyar zenei anyanyelv* ápolását. Emellett a nemzeti kultúrának a magyar hangszeres zenében kikristályosodó értékei is a zenehallgatás program egyik fő vonulatát képezik.

A zene és a társművészetek kapcsolatának bemutatása külön hangsúlyt kap a NAT-ban. A keretek lehetővé teszik a zene és a történelem, a zene és a földrajz, a népzene és a műzene közti összefüggések megvilágítását. A NAT kiemelt helyen foglalkozik a zene és a dráma, a zene és az irodalom kapcsolatával. A NAT zenehallgatás programjának tehát a korábbiaknál még körültekintőbben kell foglalkoznia a zene és a különböző területek kapcsolatával.

Az alacsonyabb osztályokban több olyan zeneművet ismerhetünk meg, amelyek elsősorban *jellegzetes hangulati elemekkel* ragadják magukkal a gyereket, figyelve életkori sajátosságaira, kapcsolatot teremtve közöttük és *természeti és társas környezetük* között (vihar, víz/eső, állatok, madarak; harangszó, dicsőítő ünnep, karácsony stb.). A meghallgatásra ajánlott zeneművek sorrendjénél nem szükséges figyelembe venni azok stílusok szerinti elrendezését.

A zenei anyagban a magyar gyermek- és népdalfeldolgozáson túl az *európai dalanyag*nak – főleg szomszéd népekének – is helye van.

A tanulók egy idő után maguk gyűjthetnek olyan hangzásokat, amelyeket érdekesnek, ritkábban előfordulónak találnak. Naplót vezethetnek akusztikai és/vagy zenei élményeikről, amelyek között a családi vagy iskolai hangverseny-látogatás is szerepelhet. Amint lehet, szintetizátoron is meghallgathatnak, illetve előállíthatnak; komputer is segítheti őket az egyszerűbb zenei formák felismerésében.

A felsőbb osztályok zenei anyagának összeállításánál a tanterv *öt zenei réteg*

egyensúlyára törekszik: a *nemzeti értékeket* a magyar népzene és műzene, az *európai értékeket* az európai klasszikus (és nép-)zene, az *egyetemes emberi kultúrát* a világ különböző részeinek népzeneje képviseli. Egyidejűleg helyet kap az *ifjúsági szubkultúrát* képviselő és ahhoz közel álló könnyűzene, végetül a *kortárs zene*, s annak néhány jellegzetesebb irányzata, ezen belül pedig az elektronikus technika.

A zenei anyag változatossága lehetővé teszi a fontosabb *zeneelméleti ismeretanyag* elsajátítását. Módszertanilag lényeges mozzanat, hogy a zenei jelenségek megfigyelése során a tanulók maguk vonatkoztassák el a zenei ismereteket, s maguk hozzák meg fontos *zenei következtetéseiket, döntéseiket*. Ilyen közelítéssel többek között a tanulók *zenei izlése* is jobban fejlődik.

A zenei formaérzék fejlesztéséhez továbbra is rendelkezésre állhat a számítógép, *kommunikáció* alakulhat ki a tanuló, a gép és a zene között. A meghallgatott

zenedarabok egymással való földrajzi és történeti kapcsolatainak tudatosítása érdekében ösztönözzük a tanulókat, hogy egyéni érdeklődésüknek is teret engedve olvasmányokkal, filmekkel (pl. operafilmekekkel) egészítsék ki zenei élményeik sorát (fontos lehet e tekintetben az iskolai könyvtár, videotéka megújítása). Olvasmányaik segítségével különböző néphagyományoknak is utána járhatnak, s helyi-környezeti lehetőségeik függvényében (helyi, nemzeti népzenei találkozók, busójárás, nagykállói Kállai kettős néptáncfesztivál stb.) megkísérelhetik azok *rekonstrukcióját* is. Ugyancsak az

Ami az eltelt két évtized alatt teljesen nyivánvaló lett, az az, hogy a zenepedagógia nem határolhatja el magát a könnyebb műfajoktól, mivel a könnyű zene „fogyasztása” szociológiai tény, a fiatalok körében kiváltképp. Miután zenepedagógiánk erősen érték-központú, helyes, ha a könnyűműfajok körében is fel tudja mutatni az iskolaköteles tanulóknak az Értéket, a Jót, hogy azok képesek legyenek a differenciálásra. Az iskola ezzel a gesztussal nem csupán zenepedagógiai-zeneszociológiai „feladatot” teljesít, hanem diplomáciai lépést is tesz a „két kultúra” között kialakult falak lebontása érdekében.

őntevékenységet szolgálja és a zenei képességeket fejleszti, hogy a zenei naplózás (1. fentebb) mellett kedvenc zeneszámaik gyűjtésével is foglalkoznak majd a tanulók.

A 7–10. osztály zenei anyagának összeállításánál fontos szempont a serdülőkor életkori sajátosságainak figyelembevétele. Az addig elsajátított ismeretek, iskolában vagy iskolán kívül nyert zenei élmények tovább segíthetik a korosztály zenei és kultúrigényének elmélyítését, s a személyiség teljesebb kibontakozásához járulhatnak hozzá. Ehhez négy út látszik járhatónak:

1. a *szórákóztató zene* irodalmának további megismerése;

2. a vallásos és a személyes vallomások tartalmazó *klasszikus zeneirodalom* alkotásainak meghallgatása és elemzése;

3. a jelentősebb zenei alkotások és a társművészetek alkotásai közti összefüggések feltárása;

4. a tanulók kortársaik közreműködésével megrendezett, iskolán kívüli zenei eseményekben vehetnek részt.

Módszertani, pedagógiai szempontból a személyességnek, a serdülő személyisége tiszteletben tartásának kell vezérelvül szolgálnia. Ebben a keretben kap helyet a serdülő hangszeres (pl. gitár) játékának vagy kamarazenei csoportjának (band) bemutatása. Az ének-zene óra az önálló véleményalkotásnak, a saját vélemény kinyilvánításának, a szubjektív önvallomásoknak is a tere lehet. A szemléltetésben helyet kell kapnia videofelvételek bemutatásának (opera-, musical-hírességek stb.), ami az érdeklődés további felkeltésében (vagy éppen ébrentartásában) játszik szerepet.

Amiben nincs változás a korábbi programhoz képest, az a klasszikus zenei anyag stíluskörönkénti, történeti elrendezése, valamint a magyar – főleg hangszeres – zenei anyag szerepeltetése. Némi változást jelent azonban a magyar nemzeti romantikára helyezett hangsúly megnövekedése. A jelentősebb eltérést a korábbi zenehallgatás programhoz képest egyfelől a *populáris műfajok* jelentősebb szerepeltetése, másfelől az *egyházi zene* anyagának gazdagabb képviselője valamint a népzene kutatás legújabb eredményeinek bemutatása jelenti.

Az 1–4. osztály anyagában, módszereiben, követelményeiben az előző tantervi anyaghoz képest nem került sor lényeges változásra. Ugyanúgy szerepel a programban a hangszínhallás fejlesztése, a tárgyi és szociális környezet hangzásainak (zörejek, zajok, gépi előállítású hangok) felismerése, az emberi hangok és fajtáinak, valamint a különböző hangszerek felismerése, megkülönböztetése. A *gyermekhangszerek* megszólaltatása (fémháromszög, saját készítésű „kisdob”, metallofon, furulya), s természetesen ezeknek a megszólaltatásuk alapján történő felismerése, valamint a hangszínhallás kártyákkal, rajzokkal történő alakulásának ellenőrzése fokozottabb szerepet kap az új tananyagban. Eddig nem alkalmaztuk, de mostantól ajánljuk az új hangzásokról, új zenei élményekről szóló napló vezetését.

Mint korábban, ugyanúgy érvényes a zenei emlékezet és gondolkodás fejlesztésének programja (egymás után lejátszott dal-lamok elkülönítése, az előadó-apparátus azonosítása, egyéb zenei jegyek megemlé-tése). Fokozott figyelmet fordítunk a tanulók saját zenei tapasztalata alapján (dinamika megfigyelése; ritmusképlet azonosítása, ismétlése, a tanuló által történő megnevezése, tudatosítása; ütemek, ütempárok, sorszerkezet, ismétlés felismerése) nyert zenei ismeretek rögzítésére. A zenei karakterek felismerése, megnevezése továbbra is fontos része a programnak, ami lehetővé teszi a különböző helyzetekhez, személyekhez, tárgyakhoz illő zenedarabok kiválasztását, azonosítását, a jellegzetes helyzetek – zenével történő – megjelenítését.

Az 5–6. osztályban a tananyag a hangszínhallás teljes palettájának birtokbavételére, a zenei karakterek további megkülönböztetésére, a zenei gondolkodásnak a finomabb összehasonlítások révén történő továbbfejlesztésére, a zeneirodalom stíluskörönkénti (barokk, bécsi klasszikus zene) ismertetésének megkezdésére, a történeti magyar zene (Tinódi, reformátorok, virágénekek, kuruckor, népies műzene) emlékeinek megismertetésére vállalkozik, miközben a népzenevel való kapcsolatokat kiterjeszti az európai népzene, s az ahhoz kapcsolódó népszokások körére. Új moz-

zanatként szerepel a klasszikus zeneirodalom megközelíthetőségének alternatívája, amennyiben a tanterv felkínálja a stíluskörök közötti ismertetéstől a műfajok szerinti haladás javára történő eltérés lehetőségét. Az 5. osztályban a táncok, szvittek, szereadók, divertimentók, illetve a vokális műfajok közül a madrigálok, dalok áttekintésére kerülhet sor, míg a 6. osztályban a szimfonikus költemény és az oratórium képezheti a műfaji áttekintés tárgyát.

A 7–8. osztály a történeti haladás tekintetében a romantikát és a 20. századot tárgyalja. Az alternativitás szempontjából a 7. osztályosok a versenymű, a kamarazene és az opera műfaját tekinthetik át, a 8. osztályban a szonáta, szimfónia, kantáta és mise történeti fejlődéséről nyerhetnek keresztmetszetet.

A 7–8–9–10. osztály újdonságot jelentő zenei anyagait

– a populáris műfajból [klasszikus jazz (New Orleans), swing (*Duke Ellington*), modern jazz (*Miles Davis*, *Oscar Peterson*, *Ella Fitzgerald*, *Mahalia Jackson*, jazz vokál, *Chick Corea* trió), Amerikán kívüli jazz, magyar jazz, Rock'n roll (*Presley*, *Beatles*), country (*Jimmy Hendrix*), latin rock, hard rock, magyar rock és country (*Gonda János* anyagának felhasználásával!); részlet *Lehár* valamelyik operettjéből; *Bernstein West Side Story*, *Webber Jézus Krisztus szupersztár*, *Macskák*, *Evita*, *Aspects of Love*, *Jerry Bock Hegedűs a háztetőn*, *F. Loewe My Fair Lady*, *Calt McDermot Hair*, *Szörényi–Bródy István*, a király című művei, továbbá *Freddie Mercury*, *George Michael*, *Michael Jackson*, *Erya*, *La Bouche* felvételei, valamint napi aktualitások], illetve

– az egyházi zene remekműveiből [gregorián, *Josquin des Prés*, *Paestrina*, *Bach* korálok, -kantáta, -mise és -passió, *Händel Izrael Egyiptomban* vagy más oratórium, *Mozart: Requiem*, *Rossini: Stabat Mater*, *Dvořák* és *Verdi: Requiem*, *Sztravinszkij: Zsoltárszimfónia*, *Kodály: Psalmus Hungaricus* és/vagy *Budavári Te Deum*, mai magyar szerző egyházi kompozíciói] vett részletek, szemelvények alkotják.

A 9–10. osztályban kerül sor a zenetörténet rendszerezett tárgyalására a kezdetektől, majd a 20. századhoz érve a műzenei és nép-

zenei, a komoly és könnyű műfajok teljes palettájának, gazdagságának az áttekintésére.

A tanulmányok betetőzéseként a zene és az általános humán műveltség közti kapcsolat felfedezésének kell az igazi intellektuális és művészi élményt jelentenie az olyan kapcsolatok elemzésével, mint a zene és vallás (keresztény, zsidó, buddhista stb.), a zene és a Biblia (*Rossini*, *Schönberg*, *Durkó: Mózes*, *R. Strauss: Salome*, *Szokolay: Sámson*), a zene és a mitológia (*Orpheusz*, *Prométheusz*, *Oidipusz*, *Elektra*), a zene és a filozófia (Fauszt-téma – *Liszt*, *Berlioz*, *Gounod*), a zene és a képzőművészet (*Hindemith: Mathis*, a festő), a zene, a történelmi esemény és a személyiség (*Schumann: A két gránátos*, *Csajkovszkij: 1812*, *Liszt: Dante*), a zene és a film (*Mozart–Bergman: Varázsfuvola*, *Verdi–Zeffirelli: Othello*, *Th. Mann–Pasolini: Halál Velencében*; *Mahler*) a zene és a költészet (Goethe-versek megzenésítése, a magyar költészet és a 20. század magyar zeneszerzőinek „találkozása”: *Bartók–Ády*, *Kodály–Weöres*, *Kurtág–Bornemissza*, *Sárközi–Balassi* és mások).

Ami a zenehallgatás anyagának mennyiségét illeti, az akár soknak, riasztónak is tűnhet. Az ajánlott anyag azonban nem jelenti a meghallgatás, a feldolgozás kötelezettségét is. A tanár, a pedagógus alkotó szabadságára van bízva a választás, s az is, hogy a felkínált műfaji sokféleségből mit részesít előnyben. Csupán egyetlen dolog nem lenne szerencsés: ha a műfajok sokaságából valamelyik kimaradna.

A fentiekben arra törekedtem, hogy vázoljam a NAT-hoz igazodó, elgondolásom szerinti, zenehallgatás-központú tantervet. Egyben arra is utaltam, hogy milyen módon teheti a pedagógia meggyerővé a zenei anyag tomácsolását a különböző életkorokban – természetesen az életkori sajátosságok figyelembe vételével, amelyek a pedagógusok részéről a zenei anyag bizonyos átszervezését, s életkoronként más és más zenei és más és más pedagógiai módszerek alkalmazását is igénylik.

A jelen tanterv fenti bemutatása talán sejtetni engedi, hogy a szóban forgó elgondolásban a hangsúlyok a korábbi központilag sza-

bályozott tantervekhez képest máshová helyeződtek. Nem annyira a zene belső törvényszerűségeinek, technikájának, logikájának készség szintű elsajátítását javasoljuk a különböző korú tanulóknak, inkább nyitottabbá szeretnénk tenni őket a különböző zenei stílu-

sokon, műfajokon átszűrődő emberi üzenetekre, s a különböző élethelyzetekre, amelyek mindegyikének más és más zene felel meg, felismertetve velük, hogy minden zene értéke szerepének betöltésében rejlik.

Laczó Zoltán

Egy tantervelképzelés elé

Közel harmincéves zenepedagógiai pályám alatt – bár különböző jellegű és szintű zenei intézményekben tanítottam – mindig izgatott az a kérdés, hogyan lehet az általános iskolában mindenki számára úgy tanítani az ének-zene tantárgyat, hogy az meghatározó élményt adjon a tanulók számára, hogy – Kodálllyal szólva – az „ne gyöttelelem, hanem gyönyörűség legyen...”

Voltak kedvező iskolai tapasztalataim, de sajnos, voltak olyanok is, amelyek után nem ért váratlanul egy 1971-ben közzétett vizsgálat eredménye. Veczkó József országos reprezentatív minta alapján meghatározta az általános iskolai tantárgyak kedveltségi skáláját. Ezek szerint az ének-zene az 5. osztályban az 5–7. helyen, a 6. osztályban a 6–8. helyen, a 7. osztályban a 7–9. és végül a 8. osztályban a 8–12. helyen volt.

Saját munkámban sokszor kerestem a javítás lehetőségeit. Volt, amikor azt gondoltam, hogy az általános iskola sajátos körülményei között a programzene tárhatja fel leginkább a zene tartalmát. Ez válhat aztán személyessé, élménnyé, és elindíthat valamilyen zenei önfejlődést. Később aztán más művészeti ágak kapcsolódó alkotásainak hangulatkeltő hatásában láttam a segítséget. Rövidesen rájöttem azonban, hogy a zene tartalmának feltárásában az egyedül biztos kiindulási pont maga a leírt, illetve elhangzó mű. Ebben kell meghallani, ami lényeges, e folyton változó, alakuló folyamat befogadására kell érzékennyé tenni a tanulókat, ezt a lefordíthatatlan, elmondhatatlan, „zenei nyelvet” kell önmagából megérteni. (Nem zárva ki természetesen az előbbieket időnkénti lehetséges segítségét.)

Szépen vall erről *Mozart*: „Nem tudnék költői módon írni – nem vagyok költő. Nem értek a fény és árnyék művészi elosztásához – nem vagyok festő. Még arcjátékkal és

mozdulatokkal sem tudom gondolataimat kifejezni – nem vagyok táncos. De mindezt tudom hangok útján: muzsikusk vagyok.”

Nem tudom, az utóbbi években készítették-e az említetthez hasonló felmérését az ének-zene tantárgy kedveltségi helyezésétől. Az az érzésem, hogy a helyzet a mai napig nem változott. Szükség van tehát minden jobbító szándékra, amely segíti a zene iránti érzékenységet, illetve a zeneértés kialakításának munkáját. Ez az alapja annak, hogy élmény szülessen, embert formáló gyönyörűséggé váljék a muzsika.

Örömmel fogadtam a felkérést, melynek lényege egy általános iskolai tanterv megfogalmazása volt. Ez alkalmat ad tapasztalataim összegezésére, és talán találkozik a kollégáimban is élő jobbító szándékkal.

A munka követelményeit és anyagát az általam javasolt tanterv a következő területeken részletezi:

- aktív zenei tevékenység, éneklés, hangszerjáték;
- zenei érzékenység fejlesztése;
- zenei írás-olvasás, improvizáció;
- zenehallgatás.

Tantervem a megismerendő világot két irányban is ki szeretné tágítani. Egyrészt a természet és társadalom hangzó környezete iránt is érzékenységet kíván kialakítani. Ez az érzékenység általában az auditív kultúráltság szintjét emelheti, a jobb tájékozódástól a tapintatosabb viselkedésig. De a hangzó természeti környezet iránti érzé-